

Kainuun ELY-keskus

Kainuussa asui vuoden 2016 lopussa 74 790 henkilöä. Vuoden aikana väestö väheni 534 henkilöllä. Vuoden 2016 lopussa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 15,2 prosenttia ja työttömiä työnhakijoita oli 5143.

Kainuun ELY-keskus	Tilanne nyt verrattuna vuoden takaiseen	Tilanne 6 kk kuluttua verrattuna nykyhetkeen	Tilanne 12 kk kuluttua verrattuna nykyhetkeen
Elinkeinoelämä ja yritystoiminta	+	++	++
Työttömyyden määrä ja rakenne	++	++	++
Arviointiasteikko: (++) paljon parempi, (+) parempi, (0) ennallaan, (-) heikompi, (--) paljon heikompi			

Alueen vahvuudet ja tulevaisuuden haasteet

Kainuussa laaditaan tämän vuoden aikana uusi maakuntaohjelma, missä yhteydessä päivitetään kuva alueen vahvuuksista ja tulevaisuudesta sekä valitaan kehittämisen painopisteet. Toistaiseksi maakunnan kehittämistyötä tehdään voimassa olevan maakuntaohjelman (Kainuu-ohjelma) perusteella, jonka vision mukaan Kainuu on vuonna 2035 hyvinvoiva ja elinvoimainen. Maakuntaudistuksen muutosvisioksi on määritelty "Kainutlaatuisen palveleva ja elinvoimainen edelläkävijämaakunta". Aiempien kokemusten maakunnallisesta sote-ratkaisusta nähdään edesauttavan tulevaa muutosta. Kainuun vahvuuksia ovat luonto, erilaiset fyysiset resurssit, hyvä infrastruktuuri ja joustavat koulutusratkaisut. Erityispiirteisiin kuuluvat maaseutumaisuus, metsäisyys, väljä asutus, luonnonvarapohjainen tuotantorakenne sekä iäkäs väestö. Kainuussa on runsaasti tilaa.

Kainuun väestönkehitys on ollut viime vuosina vähenevä. Kehityksen suunnan muuttaminen tai lieventäminen edellyttää suurta määrää nuoria ja työikäisiä asukkaita Kainuuseen. Vuonna 2015 tapahtunut turvapaikan hakijoiden määrän kasvu vaikuttaa Kainuun väestön kehitykseen positiivisesti, mikäli Kainuun kunnat ottavat vastaan oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita ja kiintiöpakolaisia. Pitkän ajan kuluessa väestön väheneminen on mahdollista pysäyttää ja muuttaa kasvuksi, mikäli onnistutaan luomaan uusia, kestäviä työpaikkoja. Nopeaa käännettä väestönkehitykseen on vaikea saavuttaa.

Väestön ikärakenne on kehittynyt päinvastaiseen suuntaan kuin on tavoiteltu. Vanhushuoltosuhte on maan korkeinta tasoa, se vaihtelee merkittävästi Kainuun kuntien välillä ja erot todennäköisesti kasvavat tulevina vuosina. Tilastokeskuksen trendiennusteen mukaan ikääntyneiden osuus Kainuun väestöstä kasvaa vuodesta 2011 vuoteen 2035 mennessä, mikä on loogista seurausta pitkään jatkuneesta muuttotappiosta. Myöskään bruttokansantuote asukasta kohden ei ole noussut Kainuussa tavoitteen mukaisesti.

Vaikka yritysten toimipaikkojen kokonaismäärä Kainuussa on kasvanut viime vuosina, vuonna 2015 niiden määrä väheni merkittävästi päätyen 4 580 toimipaikkaan. Kasvuyritysten (vähintään 3 henkilöä työllistävät, 10 % kasvaneet yritykset) määrä on pysynyt kutakuinkin samana ja nämä yritykset ovat kasvaneet merkittävästi. Valtaosa (93 %) Kainuun yrityskannasta on pieniä, alle 10 työntekijän yrityksiä. Lisäksi yrittäjien keski-ikä on korkea. Seuraavien neljän vuoden aikana yritystoiminnasta on luopumassa noin 800 - 900 yrittäjää, joista noin 600 on ilman jatkajaa. Omistajanvaihdoksia ja uusien yritysten perustamista vauhditetaan kehittämishankkeilla.

Kainuu tarvitsee työpaikkoja. Kainuu-ohjelmassa linjatuilla elinkeinotoiminnan kehittämisen kärjillä (teknologiateollisuus, biotalous, matkailu ja palvelut sekä kestävä kaivannaisala) haetaan investointeja, kasvua, yrityksiä ja työtä. Elinkeinotoiminnan suunta on positiivinen: muutaman kuukauden sisällä on varmistunut useita merkittäviä rahoituksia ja sitä myöten uusia investointeja tulee käynnistymään. Lisäksi

merkittäviä investointeja on edelleen neuvottelujen alla. Mikäli isot investointihankkeet toteutuvat, osaavan työvoiman saannin ongelmat lisääntyvät merkittävästi.

Kainuussa tavoitellaan kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantamista, joustavien koulutusratkaisujen ja -kokonaisuuksien kehittämistä, räätälöityä täydennys- ja aikuiskoulutusta sekä yliopistotasosta muuntokoulutusta. Lisäksi tavoitteena on turvata koulutuspalveluiden, koulutusketjujen ja tutkimuksen toimintaedellytykset ja saatavuus sekä kehittää etä- ja verkko-opiskelumahdollisuuksia kaikilla koulutusasteilla niin, että kainuulaiset voivat opiskella oman kunnan ja maakunnan oppilaitoksissa. Huippuosaamisen vahvistamiseksi Kainuuseen tulevien isojen teollisten yritysten yhteyteen on tärkeää pystyä luomaan liiketoiminnan ekosysteemejä, joissa on mukana myös koulutusta ja tutkimusta. Nämä on asetettu tavoitteiksi myös Kainuun biotalousstrategiassa 2015 - 2020.

Tutkinnon suorittaneiden osuudessa Kainuu on saavuttamassa maan keskiarvon. Mikäli koulutuspalvelujen saatavuus ja koulutukseen ohjaaminen onnistutaan turvaamaan kaikilla koulutustasoilla, väestön koulutustasoa saadaan nostettua. Koulutustaso on kuitenkin edelleen alhainen ja yliopistotasaisen perustutkintokoulutuksen puuttuminen asettaa haasteita alueen kehittämiseksi. Kainuun ammattiopisto ja ammattikorkeakoulu ovat kehittäneet toimintaansa onnistuneesti.

Saavutettavuus on Kainuun kehittymisen kannalta kriittinen menestystekijä. Liikenneyhteyksien turvaaminen maakunnasta ja maakuntaan on tärkeää sekä liikematkustuksen että matkailun näkökulmasta. Nopeiden tietoliikenneyhteyksien ylläpito ja kehittäminen on elinkeinoelämän kilpailukyvyyn edellytys. Lisäpainetta tuo sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoite, jonka mukaan sähköiset palvelut ja digitaalisuutta hyödyntävät ratkaisut ovat tulevaisuudessa yhä tärkeämmässä roolissa kansalaisten palveluissa.

Maankäytön suunnittelussa on vireillä viihtyisää elinympäristöä, elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä sekä uusiutuvan energian tuotantoa tukevia kaavoitushankkeita. Kainuun tuulivoimamaakuntakaava on vahvistettu ympäristöministeriössä ja maakuntakaavan kokonaisuudistus on käynnissä. Strategisesti merkittäviä yleiskaavoitushankkeita ovat matkailualueeseen kohdistuva Vuokatin osayleiskaava sekä Kajaanin keskustaajaman osayleiskaava.

Kainuu on luonnonvarojen ja tutkimusosaamisen puolesta otollinen kohde luonnontuotteiden ja niistä saatavien raaka-aineiden hyödyntämisen kehittämisessä. Vuoden 2017 alkupuolella valmistui Luonnontuotealan Masterplan 2017 - 2027. Rakennemuutoksen odotetaan jatkuvan maataloudessa edelleen: aktiivitulojen määrä vähenee, tilakoot kasvavat ja tilat erikoistuvat. Osa tiloista keskittyy urakointipalveluun, joskin se on edelleen merkittävä liittännäiselinkeino. Kuluvasta vuodesta odotetaan tavanomaista maatilainvestointien haun osalta.

Kainuun resilienssikykyä parantaa se, että aluetalouden tukijalkoja on useammilla aloilla kuin aiemmin. Toisaalta alueella on vain muutama suuryritys, joiden toimintaan kohdistuvilla suhdannevaihteluilla on merkittävä vaikutus aluetalouteen ja työllisyyteen. Maakunnan kehittäjien toimivan yhteistyön ja alueen kompaktin koon ansiosta muutoksiin voidaan kuitenkin reagoida nopeasti.

Kontrasti Kajaanin seutukunnan ja muun maakunnan välillä on suuri ja se vaikuttaa kasvavan kaikilla sektoreilla. Yritykset ja väestö, työpaikat ja työvoima sekä oppilaitokset ja opiskelijat keskittyvät Kajaanin seutukuntaan. Lisäksi alueen hajallaan sijaitsevat kuntakeskukset muodostavat omat selkeät työssäkäyntialueensa, mikä asettaa haasteita alueellisen kehittämisen kohdentamiselle ja keinoille.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Kainuun taloudessa on tapahtunut vuoden 2015 lopulta alkaen käänne positiivisempaan suuntaan. Vuoden 2015 ensimmäiseltä puoliskolta vuoden 2016 ensimmäiselle puoliskolle positiivisesti ovat kehittyneet liikevaihdossa erityisesti kaivannaistoiminta (kasvua 45 %), metalli- (kasvua 58,6 %), ICT ja elektroniikka- (kasvua 6,9 %), matkailu- (kasvua 4,3 %) ja elintarvikeklusteri (kasvua 6,6 %). Kutakuinkin samoissa ovat liikevaihdoltaan pysyneet biotalous sekä metsä- ja puuklusteri.

Myös kevään 2017 pk-yritysbarometrin tiedot osoittavat, että Kainuun yrityksissä on tapahtunut suhdannekäännös. Pk-yritysten suhdannenäkymät ovat selvästi toiveikkaammat kuin syksyllä 2016. Kevään 2017 pk-yritysbarometrin mukaan Kainuun alueella suhdannenäkymiä kuvaava luku on noussut 2 prosenttiyksikköä. Kainuulaisista pk-yrityksistä 44 % arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 16 % pelkää niiden edelleen heikkenevän (saldoluku 28). Henkilöstön kasvuun lähimmän vuoden aikana uskoo Kainuussa 24 % yrityksistä. Vastaavasti 12 % arvioi henkilökunnan määrän vähenevän, joten saldoluku Kainuussa on 12 (koko maa 16). Kasvuhakuisten ja voimakkaasti kasvua hakevien yritysten määrä oli Kainuussa 53 %, joka on koko maan lukua suurempi (koko maa 50 %).

Yritysten liikevaihdot ovat kasvussa ja uskoa tulevaisuuteen tuovat positiiviset viestit teollisuudelta. Uutiset Terrafamen kaivoksen jatkosta ja Sotkamo Silverin kaivoksen käynnistymisestä sekä Kuhmon puurakentamisen toimien onnistumisesta lisäävät uskoa Kainuun elinkeinoelämän kehittymiseen. Rakentamisen pitkään jatkunut taantuma on taitunut. Asuntorakentamisessa vallinnut heikko suhdannetilanne on kääntynyt varovaiseen nousuun. Rakentamisen positiivisuutta lisää Kainuun uuden sairaalan rakentamispäätös, joka tuo merkittävästi työtä alueelle.

Kaivosteollisuus on tukenut talouskasvua ja työllisyyttä hyvin, vaikkakin kolmen viime vuoden aikana kokonaistuotannon menetykset ovat olleet mittavia. Toiminnassa olevien kaivosten lisäksi maakuntaan on suunnitteilla uutta kaivostoimintaa sekä kaivosteknologian yritystoimintaa. Malmien maailmanmarkkinahinnan kehitys ja maailman talouden tilanne on kaivosteollisuudelle haastava.

Kainuun puutuoteteollisuus on selvinnyt vaikeasta ajasta kohtuullisen hyvin. Sahausteollisuuden tuotantomäärät ovat nousseet, vaikka kotimaan rakentamisessa on ollut pitkä taantumavaihe. Vienti on korvannut kotimaan kysyntää. Sahateollisuudessa odotetaan parantumista edelleen, kysyntätilanne on varsin hyvä erityisesti viennissä. Kilpailukyky ja kannattavuus vaativat kuitenkin jatkuvaa kehittymistä.

Kainuu on bioenergian hyödyntämisessä yksi Suomen kärkimaakuntia. Uusiutuvan energian osuus energiantuotantoon käytetystä raaka-aineesta on maakunnassa yli puolet, ja osuus jatkaa kasvuaan. Biojalostamolaitoksen toteuttamiseksi perustetun KaiCel Fibers Oy:n tavoitteena on luoda puitteet tehtaalle, joka jalostaa kuitupuusta korkealuokkaisia tuotteita kansainvälisille markkinoille. North European Bio Tech Oy:n (NEB) bioetanolitehdas on koekäytössä. Suunnitteilla on toiminnan merkittävää laajentamista. Biotalous laajentamiseen on Kainuussa hyvä tahtotila. Biotalous tarvitaisiin kuitenkin uusia avauksia ja toimenpiteitä muuhunkin kuin metsään, puutuotteisiin ja energiaan liittyvään biotalouteen.

Kainuun metsien hakkuut voidaan kestävästi nostaa reilusta kolmesta miljoonasta kuutiosta viiteen miljoonaan. Metsäteollisuuden investoinnit tulevat lisäämään Kainuunkin kuitupuun kysyntää, vaikka omaa kuitupuun jalostusta ei saataisi aikaan. Samalla markkinoille tulee enemmän tukkeja, joka parantaa alueen sahojen toimintaa. Lisääntyvä metsien hyödynnyks tuo myös lisää työtä metsätalouteen ja lisää kantorahatuloja.

Matkailuala suhtautuu tulevaisuuteen positiivisesti. Vaikka kansainväliseen matkailuun panostetaan, sen taso on Kainuussa edelleen vaatimaton verrattuna muihin alueisiin. Uusia investointeja on suunnitteilla ja erityisesti tarvitaan volyyymi-investointeja. Matkailun vetureita ovat Kajaanin seudulla Vuokatti ja Ylä-Kainuussa Ukkohalla–Paljakka-hiihtokeskus. Hossan kansallispuisto lisää Suomussalmen matkailun vetovoimaa. Matkailu tukee hyvin palvelusektorin ja kaupan työllisyyttä.

Terveys- ja sosiaalipalveluiden merkitys kasvaa Kainuussa voimakkaasti väestön ikääntyessä. Ala on muutenkin murroksessa, sillä suuret valtakunnalliset terveys- ja sosiaalipalveluja tuottavat yritykset laajentavat toimintaansa myös Kainuuseen. Tämä näkyy mm. yksityisinä investointeina hoiva- ja palveluasumiseen.

Kainuun maaseudun kehittämisessä tavoitellaan maa- ja elintarviketalouden tuotantopotentiaalin säilyttäminen nykyisessä tasossa sekä luomu- ja lähiruuan tarjonnan lisäämistä. Tilamäärien arvioidaan vähenevän 3–5 %:n vuosivauhdilla maidon- ja lihan tuotannossa. Kainuussa maidon tuotanto on absoluuttisesti noussut viime vuosina ainoana maakuntana Itä- ja Pohjois-Suomessa. Maitoa tuotettiin

vuonna 2016 yli 61 milj. litraa ja kasvua oli edellisvuodesta 0,8 %. Samalla maidonlähettäjien määrä väheni 5,5 %. Myös kestävästä maataloudesta on saatu edistettyä maakunnassa, tästä osoituksena luomun hyvä osuus koko tuotantoalasta.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

TE-toimistoon ilmoitettiin aikavälillä helmikuu 2016 - tammikuu 2017 uusia avoimia työpaikkoja 5 783, jossa on kasvua edeltävään jaksoon 662. Kajaanin seutukunnassa työpaikoista oli 4 845, Kehys-Kainuussa 938. Työvoiman kysynnän kasvu on hieman hidastunut verrattuna viime syksyä edeltävään tilanteeseen, mutta vauhti on edelleen varsin nopeaa (+13 %) menneen vuoden aikana verrattuna edelliseen jaksoon. Kajaanin seutukunnalla kasvua oli 14,1 % ja Kehys-Kainuussa 7,3 %.

Eniten uusia avoimia paikkoja oli TE-toimistossa tarjolla viimeksi kuluneen vuoden aikana asiantuntijatehtäviin sekä palvelu- ja myyntityöhön. Toimialoittain tarkasteltuna suurinta oli työvoiman kysyntä hallinto- ja tukipalvelutoimialalla, jonne työvoiman kysynnästä kohdentui lähes puolet (2 556). Tämä johtuu siitä, että merkittävä osa, yli tuhat TE-toimistoon ilmoitetuista työpaikoista, on tullut henkilöstövuokrausyritysten kautta. Pääosa (2 350) näistä työpaikoista oli Kajaanin seutukunnassa. Kehys-Kainuussa eniten (226) työvoimaa kysyttiin julkishallinnon toimialalle. Kerrannaisvaikutustensa vuoksi merkittäviä olivat kaivostoiminnan, teollisuuden ja rakentamisen työpaikat, joita TE-toimistoon ilmoitettiin 575.

Paraneva työllisyystilanne ja työvoiman ikärakenne voivat kärjistä työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto-ongelmaa. Viime vuonna rekrytointiongelmia kokeneiden yritysten osuus on vielä pysynyt keskimäärin 33 prosentissa. Loppuvuodesta tapahtui kuitenkin käänne ja viimeisen neljänneksen 63 % kertoo jo selvää kieltä ~~kasvavista ongelmista. Joillakin, että joillakin~~ toimialoilla ~~on jo merkkejä siitä, että~~ kaikkiin tehtäviin ei ole työvoimaa kovin helposti saatavissa. Samoin ~~koulutettavien rekrytointiopiskelijoiden ohjaaminen~~ työvoimakoulutuksiin teettää aikaisempaa enemmän työtä. Jotta pitkään työttömänä olleet pääsisivät työmarkkinoille työvoiman kysynnän kasvaessa, heidän tulisi päivittää koulutuksensa kysynnän mukaiseksi, olla valmiita vaihtamaan ammattia ja muuttamaan työn perässä, ellei työtä ole tarjolla omalla paikkakunnalla.

Kaivostoimialalla Terrafame Oy aliurakoitsijoinen on merkittävä työllistäjä. Kaivoksella työskentelee tällä hetkellä noin 1100 Terrafame Oy:n ja aliurakoitsijoiden työntekijää. Sotkamo Silver Oy on aloittanut rekrytoinnin. Puutoimialalla työvoiman kysyntää on Kuhmossa puuelementtirakentamisen käynnistyttyä. Metallialalla on jo pulaa työvoimasta, joka näkyy erityisesti pienissä ja keskisuurissa metallialan yrityksissä. Työvoiman saamisen epävarmuus vaikeuttaa metallialan yritysten kasvua. Sosiaali- ja terveysalalla rekrytointiongelmien ovat pysyviä mm. lääkäreiden, sosiaalityöntekijöiden ja psykologien osalta.

Osaamisen kehittäminen liittyy osaavan työvoiman saannin ja koulutuspalvelujen sekä väestön hyvinvoinnin kehittämiseen. Kevään 2017 pk-yritysbarometrin mukaan yrityksistä noin kaksi viidestä kokee työvoiman saatavuuden jossain määrin rajoittavaksi esteeksi yrityksen kasvulle ja joka kymmenes pitää työvoiman saatavuutta yrityksensä kasvun merkittävänä esteenä. Kainuuseen tulossa olevat teolliset investoinnit esim. kaivannaistoiminnassa ja metsäbiotaloudessa vaativat osaavaa työvoimaa ja monen tasoisia osaajia ammatillisen koulutuksen suorittaneista tutkijakoulutuksen saaneisiin.

Koulutusorganisaatioiden tavoitteena on tuottaa työelämän osaamistarpeista lähtevää koulutusta, jossa opinnot yhdistyvät saumattomasti työelämään. Yliopistotasoisien muunto- ja täydennyskoulutuksen saaminen alueelle vaatii pitkäjänteistä kumppanuuksien rakentamista. Ammattikorkeakouluopintojen tarjonta laajentuu, mikä tarjoaa osaltaan uusia mahdollisuuksia. Työvoimakoulutusten sisältöä on muokattu vastaamaan yritysten tarpeita. Yhteishankintakoulutusten kysyntä on vilkastunut ja niillä kyetään osaltaan joustavasti vastaamaan räätälöidysti yritysten osaamistarpeisiin.

Opiskelijoiden liikkuvuuden lisäämiseen ja opiskeluvalmiuksien kehittämiseen tarvitaan lisäpanostuksia. Maahanmuuttajien ja kansainvälisten opiskelijoiden osaamista ja verkostoja tulisi hyödyntää monipuolisemmin. Työnantajat arvostavat moniosaajia, joiden käytettävyys eri työtehtäviin on laaja.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Kainuun väestörakenne, jossa työmarkkinoille tulevien uusien ikäryhmien koko on työmarkkinoilta poistuvia selvästi pienempi, on kasvaneen työvoiman kysynnän ohella vähentänyt työttömyyttä. Työmarkkinoilta poistuu samanaikaisesti sekä ikääntyneitä työttömiä että eläköityviä työssä olevia, joilta avautuu työpaikkoja työmarkkinoille tuleville nuorille. Kainuun työttömyyden ongelmana näyttäytyy erityisesti rakenteellinen työttömyys ja matala koulutustaso.

Kainuun työttömyys on laskenut yhdenjaksoisesti jo vuoden 2015 elokuusta lähtien jopa kiihtyvällä nopeudella. Tammikuun lopussa 2017 työttömiä oli 16 % vähemmän kuin vuosi sitten ja muutos on nopeampaa kuin missään muualla Suomessa. Työttömyyden lasku on ollut yhtä nopeaa sekä Kajaanin seutukunnassa että Kehys-Kainuussa. Kajaanin seutukunnassa työttömyysaste oli 13,2 % (15,7 % tammikuun 2016) ja Kehys-Kainuussa 18,3 % (21,9 %). Neljän viimeisen vuosineljänneksen (2015 IV - 2016 III) työllisyysasteen keskiarvo on 62,4 %. Työllisyysasteessa on selvää kasvua, sillä vuosikeskiarvot 2014 (58,3%) ja 2015 (60,2%) ovat viimevuotista selvästi matalampia.

Kokonaistyöttömyyden ohella myös rakenteellinen työttömyys on pienentynyt viimeisen vuoden aikana nopeasti, yhdenjaksoinen pitkäaikaistyöttömyys jopa nopeammin (-18,6 %) kuin kokonaistyöttömyys. Kajaanin seutukunnassa on yli 12 kuukautta työttömänä olleita 17,9 % ja Kehys-Kainuussa 19,9 % vähemmän kuin vuosi sitten. Eniten pitkäaikaistyöttömyys on vähentynyt ikäryhmissä 55-64-vuotiaat, mutta myös nuoremmissa ikäluokissa 40-49-vuotiaissa on merkittävää vähennystä. Rakenteelliseen työttömyyteen kuuluvia oli tämän vuoden tammikuussa 2 908 ja vuosi sitten 3 643. Rakenteellisen työttömyyden osuus (59%) kokonaistyöttömyydestä on varsin korkea, mutta kuitenkin hieman pienempi kuin vuosi sitten (62 %).

TE-toimiston asiakkaiden ikärakenne on hyvin erilainen Kajaanin seutukunnassa ja Kehys-Kainuussa. Kajaanin seutukunnassa on paljon nuoria alle 35-vuotiaita ja myös yli 50-vuotiaita. Kasvavaan työvoiman kysyntään on siis potentiaalia nuorissa ikäluokissa, vaikka 35-50-vuotiaita onkin suhteellisen vähän. Kehys-Kainuussa sen sijaan nuoret ikäluokat aina 45 ikävuoteen saakka ovat suhteellisen pieniä ja yli 45-vuotiaiden ja etenkin vanhempien ikäluokkien osuus on suuri. Tämä voi aiheuttaa rekrytointiongelmia Kehys-Kainuussa työvoiman kysynnän edelleen kasvaessa.

Kajaanin seutukunta

Kajaani, Paltamo, Ristijärvi, Sotkamo

Kajaanin seutukunnassa asui vuoden 2016 lopussa 52 821 henkilöä. Vuoden aikana väestö väheni 163 henkilöllä. Vuoden 2016 lopussa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 14,0 prosenttia ja työttömiä työnhakijoita oli 3 397.

Kajaanin seutukunta	Tilanne nyt verrattuna vuoden takaiseen	Tilanne 6 kk kuluttua verrattuna nykyhetkeen	Tilanne 12 kk kuluttua verrattuna nykyhetkeen
Elinkeinoelämä ja yritystoiminta	+	++	++
Työttömyyden määrä ja rakenne	++	++	++
Arviointiasteikko: (++) paljon parempi, (+) parempi, (0) ennallaan, (-) heikompi, (--) paljon heikompi			

Alueen vahvuudet ja tulevaisuuden haasteet

Kajaanin seutukunnan elinkeinoelämä on vireää ja lähitulevaisuuden näkymät ovat positiiviset. Kajaani on maakunnan keskus, jossa on hyvät perus- ja vapaa-ajan palvelut. Valtaosa Kainuun yrityksistä sekä oppi- ja tutkimuslaitokset sijoittuvat Kajaanin ja Sotkamon alueelle. Myös matkailun keskittymä sijoittuu alueelle, Vuokattiin. Muita seutukunnan vahvuuksia ovat toimiva teollinen infrastruktuuri ja hyvä saavutettavuus.

Kajaanin seutukunnan osuus Kainuun väestömäärästä oli vuoden 2016 lopussa noin 71 %. Mikäli kehitys jatkuu toteutuneen kaltaisena Kajaanin seudun osuus Kainuun väestöstä kasvaa edelleen. Pääosa seudun väestöstä sijoittuu Kajaaniin ja Sotkamoon. Kajaanin kaupungin väestön vähenemistä on hillinnyt erityisesti maahanmuutto. Ilman maahanmuuttajia väkimäärä Kajaanissa olisi vähentynyt vuoden 2015 aikana miltei 300 henkilöllä.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Kajaanin seudulla ollaan lähivuosina tekemässä merkittäviä elinkeinoelämän toiminnan vahvistamiseen liittyviä investointeja kaivoteollisuudessa, biotaloudessa ja julkisella sektorilla, jotka piristävät koko Kainuun aluetaloutta. Kevään 2017 pk-yritysten kehitysnäkymissä Kajaanin seutukunnan yritysten suhdannenäkymät ovat jopa hieman korkeammalla kuin valtakunnassa keskimäärin. Positiiviset suhdannenäkymät heijastuvat erityisesti odotuksena liikevaihdon kasvamisesta ja kannattavuuden parantumisesta.

ICT-alan yritysten näkymät ovat edelleen vakaat. Kajaanissa toimivat kaksi suurta konesalia luovat mahdollisuuksia alan kehittymiselle. Pelialan kasvu on ollut nopeaa ja Kajaanin asema pelialan keskittymänä alkaa vakiintua. Alan kehittymistä mm. älykkääseen erikoistumiseen tukevat Kajaanin seudulla vahvasti toimivat Mittaustekniikan yksikkö, Cemis ja alueen oppilaitokset kehittämisohjelmineen.

Talvivaaran kaivoksella toimintaa on jatkanut valtion omistama Terrafame Oy. Yhtiö on käynnistänyt malmin louhinnan sekä metallien tuotannon uudelleen ja toteuttanut lukuisia tuotannon tehostamiseen sekä ympäristöriskien hallintaan liittyviä toimenpiteitä. Terrafame on onnistunut tehostamaan tuotantoprosessia ja esimerkiksi malmintuotanto on saavuttanut kaivoksen täyden toiminnan edellyttämän tason. Yhtiö on saanut hallituksen edellyttämän ulkopuolisen rahoittajan ja siten turvannut kaivoksen ylösajon edellyttämän rahoituksen. Vaasan hallinto-oikeuden antaman päätöksen mukaisesti Terrafamen tulee hakea toiminnalleen uutta ympäristölupaa ja siihen liittyen on vireillä kaksi ympäristövaikutusten arviointiprosessia.

Kaivoksen käsitellyt jätevedet johdetaan pääosin purkupuutken kautta Nuasjärveen, jonka tilan kehittymistä Kainuun ELY-keskus on seurannut tehostetusti. Huolena on sulfaattikuormituksesta aiheutuva järven mahdollinen pysyvä kerrostuminen. Kaivosalueen altaissa varastoitujen vesien määrä on pienentynyt

oleellisesti ja ympäristöriskit ovat niiden osalta hallinnassa, minkä seurauksena esimerkiksi ylimääräisiä juoksu- ja jätevesiä ei ole näköpiirissä. Yhtiön tehtävä on kuitenkin turvata kaikissa tilanteissa kaivoksen alueelle varastoitujen vesien, jätevesien ja kierrätysliuoksen asianmukainen käsittely ja estää ympäristövahingot.

Sotkamo Silver Oy on saanut tarvittavan rahoituksen. Kaivoksen rakentaminen on meneillään ja tavoitteen mukaan kaivos on täysitehoisessa tuotannossa v. 2018 alussa. Kaivos työllistää noin 100 henkilöä. Pitkällä aikavälillä kaivostoiminta saattaa kasvaa muuallakin Kajaanin seudulla. Mm. Otanmäen suljettua vanadiini-rauta-kaivosta suunnitellaan uudelleen avattavaksi. Hankkeiden toteutuminen edellyttäisi kuitenkin metallien hinta- ja kysyntäsuhtanteen merkittävää parantumista.

Meijeriin lähetetty maitomäärä nousi vuonna 2016 Kajaanissa, Ristijärvellä ja Sotkamossa. Verrattuna muihin Kainuun kuntiin, maitomäärän nousu näissä kunnissa oli samalla merkittävin. Laskua tapahtui ainoastaan Paltamossa. Kainuun luomupeltopinta-alasta ja muusta maataloustuotannosta kuin maidontuotannosta merkittävin osa keskittyy edelleen Kajaanin seutukuntaan ja erityisesti Sotkamon kuntaan.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Metalli- ja konepajateollisuuden yrityksissä on ollut vaikeuksia saada työvoimaa ja tilanne vaikuttaa jatkuvan samankaltaisena. Alan yrityksissä on hyvä työtilanne ja hyvät kasvun näkymät, joskin epävarmuus työvoiman saannissa voi jarruttaa kasvua joiltakin osin. Kiskokalusto- ja konepajatuotteita valmistavalla Transtech Oy:llä on erinomainen työtilanne sekä tarvetta työvoiman kouluttamiseen ja rekrytointiin.

Metallialan yritysten työvoimatarpeisiin vastaamiseksi on lisätty metallialan työvoimakoulutusta ja yhteishankintakoulutusta. Ongelmana on metallialan heikko houkuttelevuus, johon pyritään vaikuttamaan yhteistyössä koulutusorganisaatioiden, TE-hallinnon ja muiden toimijoiden kanssa. Koulutusten sisältöjä on räätälöity vastaamaan yritysten tarpeita ja tukemaan moniosaajuuden kehittämistä.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työllisyyden näkymät ovat myönteiset Kajaanin seutukunnan alueella. Sitä tukee vahva työvoiman kysyntä. Työttömyyttä laskee myös työmarkkinoille tulevia, nuoria ikäluokkia suuremmat eläköityvien ikäluokat. Tällöin kokonaan uusien työpaikkojen ohella nuorille on tarjolla myös eläköityviltä vapautuvia työpaikkoja. Kajaanin seutukunnassa ja erityisesti Kajaanissa on työnhakijoissa Kehys-Kainuuta enemmän nuoria, joten kasvavaan työvoiman kysyntään pystytään ainakin koulutuksen kautta vastaamaan. Pääosa TE-toimistoon ilmoitetuista työpaikoista on Kajaanin seutukunnan alueella. Viimeksi kuluneen vuoden aikana TE-toimistoon ilmoitettiin yhteensä 5 783 uutta avointa työpaikkaa ja näistä 4 845 (84 %) oli Kajaanin seutukunnassa.

Kajaanin seutukunnan työttömyyden rakenteessa näkyy Kajaaniin suuntautuneen maakunnan sisäisen muuttoliikkeen vaikutus nuorten suurempana osuutena. TE-toimiston asiakkaita 35-50-vuotiaita on selvästi sekä nuoria että vanhempia vähemmän. Viimeisen vuoden aikana juuri näitä ikäryhmiä on työllistynyt runsaasti työmarkkinoille. Rakenteen pitkäaikaistyöttömien osalta on myös samanlainen. Pitkäaikaistyöttömyydessä on odotettavissa nopeakin laskua nimenomaan vanhimmista ikäluokista, jos virtaa työttömyyden pitkittymiseen voidaan estää.

Kehys-Kainuun seutukunta

Hyrnsalmi, Kuhmo, Puolanka, Suomussalmi

Kehys-Kainuun seutukunnassa asui vuoden 2016 lopussa 21 969 henkilöä. Vuoden aikana väestö väheni 371 henkilöllä. Vuoden 2016 lopussa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 18,4 prosenttia ja työttömiä työnhakijoita oli 1 746.

Kehys-Kainuun seutukunta	Tilanne nyt verrattuna vuoden takaiseen	Tilanne 6 kk kuluttua verrattuna nykyhetkeen	Tilanne 12 kk kuluttua verrattuna nykyhetkeen
Elinkeinoelämä ja yritystoiminta	0	+	+
Työttömyyden määrä ja rakenne	++	+	+
Arviointiasteikko: (++) paljon parempi, (+) parempi, (0) ennallaan, (-) heikompi, (--) paljon heikompi			

Alueen vahvuudet ja tulevaisuuden haasteet

Kehys-Kainuun vahvuuksia ovat puhdas luonto ja luonnonläheisyys sekä luonto- ja erämatkailu. Seutukunta tarjoaa mahdollisuuksia luonnonvarojen hyödyntämiseen, ennen muuta biotalouteen. Yhtenä mahdollisuutena koetaan Venäjän läheisyys. Kehys-Kainuuseen on toimivat tietoliikenneyhteydet, tosin kuituverkon saatavuus vaihtelee edelleen suuresti kunnittain.

Kehys-Kainuun väestö vähenee varsin voimakkaasti, mikä johtuu väestön ikärakenteesta ja muuttotappiosta. Vuodesta 2010 vuoteen 2015 väestö on vähentynyt harvaan asutulla maaseudulla 20 %, kun koko Kainuussa väestön vähennys on samana ajanjaksona ollut 4,5 %. Vanhushuoltosuhte vaihtelee merkittävästi Kainuun kuntien välillä, erityisesti Kehys-Kainuun kunnissa kehitys on haastavaa. Erojen arvioidaan kasvavan tulevina vuosina.

Viimeisimmän pk-yritysbarometrin mukaan Kehys-Kainuun pk-yritykset arvioivat lähitulevaisuuden kehitysnäkymät selvästi heikommaksi kuin Kajaanin seudun yritykset. Henkilökunnan määrän arvioidaan kokonaisuudessaan vähenevän hieman, samoin kannattavuuden arvioidaan heikkenevän. Myös työvoiman saatavuutta pidetään Kehys-Kainuussa pk-yritysbarometrin mukana vaikeampana ongelmana kuin Kajaanin seudulla. Erityisen vaikeaksi koetaan osa-aikaisen työvoiman saatavuus.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Kuhmossa tehdyt investoinnit puurakentamiseen näkyvät työpaikkoina. Puurakentamiseen on syntynyt n. 70 uutta teollista työpaikkaa ja kerrannaisvaikutuksineen toiminta näkyy monessa paikassa. Kuhmossa toimii puurakentamisen koulutus- ja tuotekehityspalveluita tarjoava asiantuntijaorganisaatio Woodpolis, jolla on hyvät valmiudet auttaa alueen yrityksiä kehittymään ja luomaan kontakteja rakentamisen arverkkoihin laajasti ja kansainvälisesti. Woodpolis tarjoaa yrityksille ja innovaatioille kehityspalveluita ja puurakentamisen oppimisympäristön yhteistyössä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Kantolan teollisuusalueella toimii 15 puutuotealan yritystä ja alueen liikevaihto on noin 100 miljoonaa euroa.

Matkailussa Suomussalmen Hossan nimeäminen kansallispuistoksi kasvattaa alueen kysyntää ja on avannut sinne uusia investointeja. Alueen erilainen erämaaprofiili tuo lisää uudenlaisia matkailijoita Kainuuseen.

Meijeriin lähetetty maitomäärä nousi vuonna 2016 Kuhmossa ja Puolangalla, jossa maidontuotantomäärät kasvavat edelleen. Puolangalla on investoitu maataloustuotantoon Kainuun kunnista eniten ja on odotettavissa, että kehitys jatkuu samanlaisena. Metsätaloudella on edelleen merkittävä rooli maatalojen

toimeentulon lähteenä Kehys-Kainuussa. Lihatuotannolla on merkittäviä maatilakeskittymiä erityisesti Kuhmossa.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Kehys-Kainuun haasteena on koulutuksen saaminen ja ulottaminen alueelle, jossa ei enää ole saatavissa ammatillista toisen asteen koulutusta ja heikot mahdollisuudet järjestää työvoimakoulutusta työpaikkojen ja opiskelijoiden vähäisyyden vuoksi. Uusia koulutusavauksia on mm. Kuhmossa, jossa kaupunki yhteistyössä oppilaitoksen kanssa suunnittelee sairaanhoitajien Kuhmossa toteutettavaa koulutusta. RekryKoulutuksia on toteutettu ja niiden kysyntä on vilkastunut myös Kehys-Kainuussa.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Myös Kehys-Kainuun työttömyyden odotetaan laskevan vaikka ei aivan yhtä paljon kuin Kajaanin seutukunnassa. Työvoiman kysyntä on ollut kasvussa, mutta uusia työpaikkoja ei ole tarjolla yhtä paljon kuin Kajaanin seutukunnan alueella. Uusia avoimia työpaikkoja ilmoitettiin viimeisen vuoden aikana TE-toimistoon 938, joka on vain 16 % koko Kainuun työpaikoista. Kehys-Kainuun työttömyyden lasku on perustunut painokkaammin ikärakenteeseen ja eläköityviltä vapautuviin työpaikkoihin. Alueen poismuutosta johtuen nuorten ikäluokkien osuus TE-toimiston asiakkaissa on selvästi muuta Kainuuta pienempi ja vastaavasti vanhempia ikäluokkia on suhteellisen paljon - lukumääräisesti lähes yhtä paljon kuin Kajaanin seutukunnassa.

Kehys-Kainuussa TE-toimiston asiakkaiden ikärakenne painottuu selkeästi vanhempiin, yli 45-vuotiaisiin ikäluokkiin. Kehys-Kainuussa alle 45-vuotiaiden asiakkaiden osuus on vain 30 %, kun se Kajaanin seutukunnassa on 50 %. Kehys-Kainuussa pitkäaikaistyöttömät ovat lähes yksinomaan iäkkäitä, pääosin yli 60-vuotiaita ja onkin odotettavissa, että pitkäaikaistyöttömyys tulee laskemaan nopeammin kuin Kajaanin seutukunnassa juuri ikärakenteesta johtuen. Jos työvoiman kysyntä kasvaa nykyisestä, on odotettavissa rekrytointiongelmia, koska nuorten osuus muuhun Kainuuseen verrattuna varsin pieni.